

Politikai
röpiratok,

39.

39

282

EGY OKMÁNY

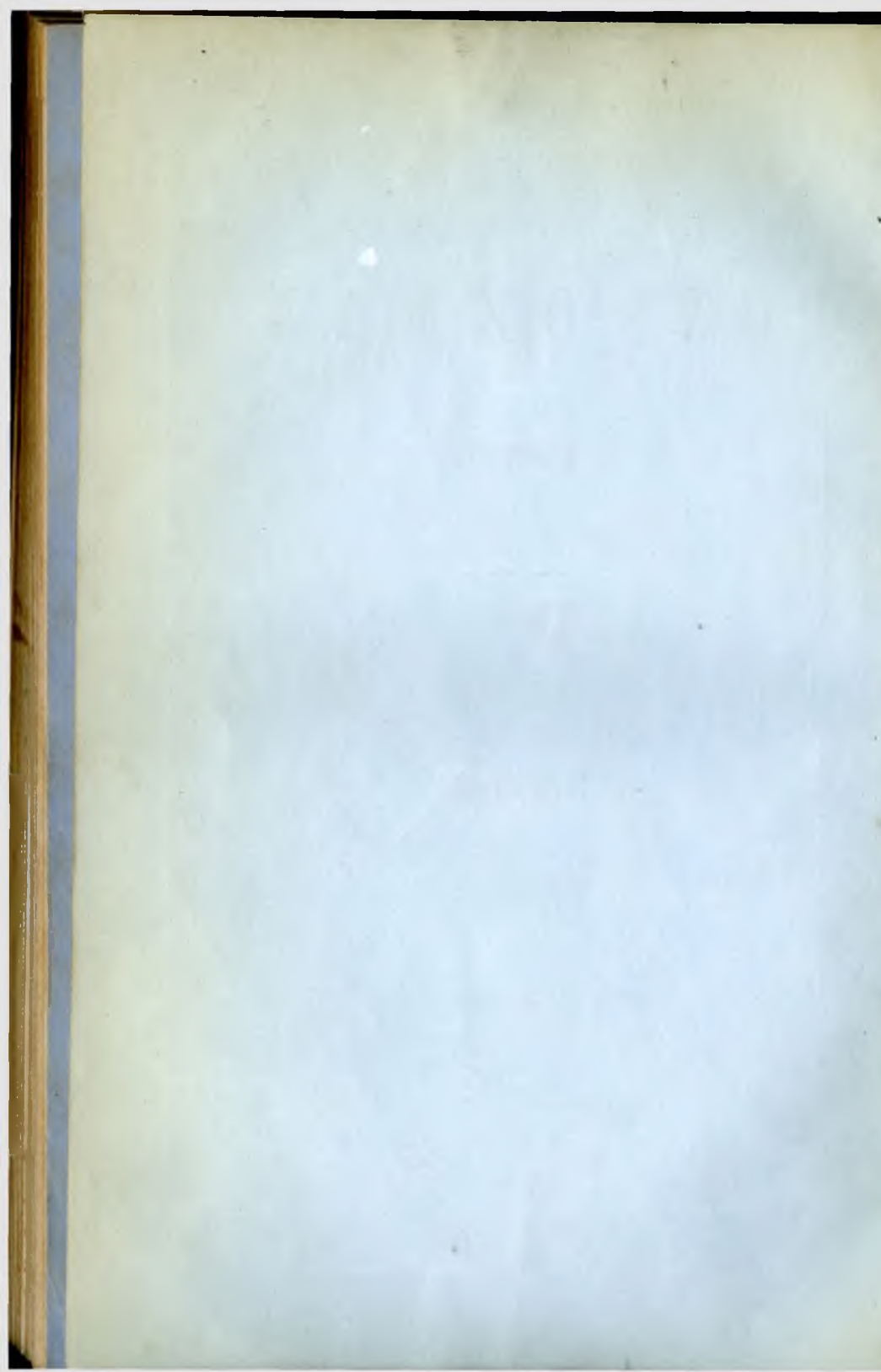
1809-ből.

KÖZLI

Anonymus.

4.

Pest 1868.

EGY OKMÁNY

1809-ből.

KÖZLI

Anonymus.

Pest 1868.

Y N A M K O Y E E

1911

DR BALLAGI GEZA

1809 május 13-án Bécs megnyitotta kapuit a diadalmas francia seregeknek.

Elérkezettnek vélte most Napoleon az időt, hogy ama tervét, mely szerint Ausztria nagyhatalmi állását megsemmisíteni szándékozott, végrehajtsa.

A terv kivételében Franciaország hagyományos politikája nyomán indult, mely II. Henriktől kezdve s Richelieu és XIV. Lajostól szerencsésen folytatva abból állott, hogy Magyarországot ausztriától elszakadásra birni törekedett.

Reményeit terve sikerében nemcsak a wagrami ütközet hatására, nemcsak azon körülményre, hogy az osztrák-francia háboru nem bírt népszerűséggel Magyarországon s az utóbbi hadjárat alkalmával is csak azért kelt fel a nemesség, mivel a kormány előadása szerint országát, alkotmányát veszélyben vélte forogni, de, s főleg azon elégtelenségre alapítá, melyet a nemzet képviselői, hazájuk függetlenségén szenvedett sérelmek miatt, a közelebbi országgyűléseken oly élénken nyilvánítottak a kormány iránt.

1809 május 15-én tehát kibocsátá ama nevezetes proclamatióját, mely égő szavakkal hívja fel a magyart az ausztriától elszakadásra s egy önálló független királyság alapítására.

E pillanatban az osztrák birodalom sorsa tagadhatatlanul Magyarországtól függött.

A birodalom fele elveszve, székvárosa ellenség kezében, hadserege megalázva, kincstára kiürülve, jövedelmi forrásai

kiapadva, papírpénze majdnem érték nélküli,¹⁾ hitele megsemmisülve; s e gyenge, remegő Ausztria ellen a roppant francia és orosz szövetséges hatalom. Magyarország elpártolása vagy csak semlegessége²⁾ is kétségtelenül a Habsburgház bukását s a birodalom szétmállását vonja maga után. Hir szerint galanthai herceg Eszterházy Miklós (e néven negyedik) tábornagy, a Batthyány-miniszteriumban külügyi tárcát viselt herceg Eszterházy Pálnak atyja volt már Napoleon által Magyarország királyaul kiszemelve s a magyar koronával megkinálva³⁾. A főhercegek, Ferenc testvérei már elosztották volt maguk között Napoleonnal egyetértve az ausztriai tartományokat s új birodalmak keletkeznek a császárság romjaiból, ha Magyarország Napoleon felhívásának enged⁴⁾.

¹⁾ 1809 májusban a papírospénznek valódi értéke nem tette egy harmadat nominalis értékének, sőt némely vidékeken be sem váltatott. Csalódnék, ki azt hinné, hogy az 1811-iki patenssel kibocsátott skála hiven közli a cursust. Csak a két utolsó évre kell utalnunk. 1810 utolsó és 1811 első hónapjaiban e skála 500-zal jegyzi a cursust, holott valódiilag a hivatalos „Wiener-Zeitung“ szerint 1810. decemberben 1240-en állott (tehát 1240 frt. papírpénz ért 100 frt. ezüstpenztl), 1811 első hónapjaiban pedig 820 és 850 között ingadozott. (Tebeldi: *Die Geldangelegenheiten Oesterreichs.* 47. l.)

²⁾ Mily remkép volt Magyarország neutralitása az osztrák miniszterium szemeiben, mutatja azon eset, melyről *Kisfaludy Sándor* emlékezik *Kossuthhoz* írt következő soraiiban:

„ midőn — nem tudom bizonyosan 1800-ban-e vagy 1805-ben a franciák az egész ausztriai hadat tönkre vevén, Pozsonyig nyomultak, ott a nádor (qui habet tempus, habet vitam elvből) időnyeres végett, a francia meghatalmazottal, Magyarországot neutralisnak declarálván, mint függetlent, fegyvernyugvást kötött Magyarországra nézve, mi egészen minden védelem nélkül hagyatott, de csak a messze levő császár által ratificálhatandót; az ausztriai miniszter-tanács erre rémültében-e vagy felbőszültében a nádor tettet felségsértésnek, árulásnak és magát fejjvesztésre méltónak itelte tanácsosaival együtt. A vita sokáig tartott, míg végre következménye az lett: hogy a nádor tette élesen korholtatott, a fegyvernyugvás el nem fogadtatott, és Pálffy generalis, mint a nádor által megbízott szöszlő, és a francia hadvezérrel egyező, cassáltatott.“ (*Ellenőr, politikai zsebkönyv* 1847, 324. s köv. lap.)

³⁾ *Ujabbkori Ismeretek Tára* III. 139. l.

⁴⁾ *De Gerando Agost.* I. 91, 92. l.

De Magyarországbán s kivált a magyar nemességben inkább ellen-, mint rokonszenv létezett a franciák irányában. A főhercegek bizalmas közléseiből úgy értesült a nemesség, hogy ha a francia ismét győzelmet nyerne, az ország függetlensége s arisztokratiai alkotmánya alig lenne tovább fenntartható; de különben is tudta, hogy a hol magát a francia sas megfészkelte, a hűberi jogok s kiváltságok ott hamar elpusztultak s demokratiai intézményeknek adtak helyet.

Igy történt, hogy Magyarország a múlt években nyilatkozott elégtelenség s bizalmatlanság dacára Napoleon ajánlatait visszautasítá, mint visszautasítá a hétéves háboruban Nagy-Fridrikéit. Sőt, bár 1800 végeig a rendes hadi adón fölül 30,000,000 forintot s 200,000 katonát adott veszélyben forgott fejedelmének, mihez járultak a két nemesi fegyverrekelés költségei, melyeket kivált 1797-ben egészen az ország viselt; bár 1802-ben hadpótlásul évenként 6043, az időközben támadható háboru esetére pedig egyszer mindenkorra 12,000 ujoncot ajánlott, s a hadi adót is 200,000 frttal engedé szaporittatni; bár 1805-ben a személyesnél is nagyobb felkelest ajánlott; bár 1807-ben 12,000 ujoncot adott, s a nemesség ingatlan vagyona évi jövedelmének hatod-, ingó értékének pedig század-részet önkényt felajánlotta; bár az 1808-iki országgyűlésen megszavazott 20,000 ujoncot csak az imént állította ki, a nemesség fegyverrekelése pedig az egész országot még hadi zajjal töltötte el: most, önkénytes segedelmezés utján, ujabban is több mint 50,000 fegyveresből álló lovag és gyalog csoportokat küldött a császári hadsereghez s azonfölül terményekben és készpenzben is tetemes összegekkel járult a háboru terheihöz ¹⁾.

¹⁾ Az 1811-iki országgyűlésen előadott nádori tudósítás szerint az 1809-iki fölkelesi pénztár bevétele 14.795,752 forint volt, és hol vannak még azon költségek, melyeket contingense megindításakor mindegyik megye tenni kénytelen volt. Ezeket minden habozás nélkül újabb 14 millióra tehetni.

A proclamatiók mindenütt leszakgattattak, megsemmisítették.

Ezen érzület azonban — mely miatt a nemzetet akoron több tekintélyes külföldi történetiró „szolgai hűségű“nek címezi — nem volt általános. Narbonne tábornok volt megbizva, hogy Napoleonnak a magyarokhoz intézett felszólítását foganatosítsa, ezeket ausztriátóli elszakadásra s egy Franciaország védelme alatt állandó független király választására birni ügyekeztek s életirója Villemain szerint a magyar nemesség egy részében oly rokonszenvre talált az ausztriátóli elszakadás eszméje, hogy a tábornok „már-már közeledni látá a kifejlést s szinte maga is elijedt a siker könnyűségétől“, a honnan azután Bubna osztrák tábornok, kinek figyelmét e fellobbanáshoz már közellevő tüzakna nem kerülte el, kétségbeesett erőködéssel szorgolá a bécsi béke elfogadását, mi bár oly terhes és súlyos váltsága a szenvedett vereségnek, de egyszersmind a megsemmisítésnek is elhalasztása volt ¹⁾).

Villemain állítása lehet tulzott — erre mutat a nemzet ismételve nyilvánított áldozatkészsége — de nem alapelkülí. Nem tudjuk meghatározni minő haladást tett Magyarországbán az ausztriátóli elszakadás és egy független királyság alapításának terve, mert ez ügyben még eddig semmi okmány, semmi adat nem jött napvilágra, de hogy a terv csakugyan talált hivekre, jele azon felhívás, mely egy magyar nemestől 1809-ben „*Ad Hungaros*“ cím alatt latin nyelven megjelent.

Ezen eddigelé egy történetirónk által sem említett felhívás ma már antiquariusi ritkaság, azért kedves dolgot vélttem tenni a történelem kedvelőinek, midőn azt e lapokon magyar fordításban közlöm.

¹⁾ *Villemain: Souvenirs Contemporains* Chap. XII. *Horváth Mihály-nál* VI. 307. l.

[Kermelics Károly ?]

A MAGYAROKHOZ.

1809.

Adt. Kasziny II. 546.

THE JAGGERS HON.

1800

EGY MAGYAR NEMES

A MAGYAROKHOZ.

Itt az idő, hogy a veszélyben forgó hazának végre segély nyujtassék. A franciák császára, az annyi győzelméről híres nagy Napoleon, ki minden mult századok fejedelmeit s hadvezéreit fölülmulta dicsőségével s diadalokkal, igazságtalan háborúval támadtatván meg Ausztria császára által, elfoglalta Ausztriát, és seregével kedves Magyarországnak határain áll, kegyes és jó indulattal a nemes magyar nemzet iránt; nem mint a magyarok ellensége, hanem mint atya ölel bennünket, békét, jogaink s kiváltságaink épségét, teljes és nem álszabadságot, alkotmányunknak állandó fenmaradását, végre Magyarországnak s a hozzákapcsolt részeknek tökéletes függetlenségét ajánlva. Nem nyomja el Napoleon a magyarokat, kiknek nemzeti erényeit tiszteli, nem testvérek, mindaz, mi nektek hirdettetik, hamis és koholt; az ausztriai ház heregei, kik csak a veszélyben jóindulatuak Magyarországra iránt, terjesztenek ilyeseket, hogy vérünkkel a trónon fentarthassák magukat ¹⁾. Soha nem gon-

¹⁾ Jozsef nádor és Karoly Ambrus primás főhercegek megyéről megyére jártak be az országot, hogy azok gyűlésein a veszedelmet, mely az ország szabadságát s függetlenségét fenyegeti, elő szóval is előadják s bővebb segélynyújtásra buzdítsák, lelkesítsék a nemzetet. „Mostanság — monda egyebek közt József főherceg nádor Pestmegye rendeinak gyülekezetében — királyunk üdve, hazánk fenmaradása, ősi alkotmányunk létele forog kérdésben. Nem arról van többé szó, viseljünk-e háborút vagy tartsuk fen a békét, hanem arról: vajjon fenmaradhatunk-e meg továbbra is alkotmányunkkal s törvényes szabadságunkkal, vagy még magyar nevünk vesztét is kelljen siratnunk.“
(Horváth Mihály VI. 279, 280. l.)

dölt a nagy császár s hadvezér ősi alkotmányunk felforgatására, melyet fegyvereivel védeni s fentartani kész. Az ausztriai járomtól szabad, s minden idegen befolyástól független országot törekszik számunkra visszaállítani, mint igazolja ezt Napoleonnak a legkegyesebb s több mint atyai indulattal hozzánk Schönbrunnból folyó évi május 15-én intézett proclamatiója. ¹⁾

¹⁾ Az itt érintett felhívás egykoru falragaszról másolva következő:

PROCLAMATIO.

Császári szálláson Schönbrunnban
Pütkösöd hav 15-dik napján, 1809.

MAGYAROK!

Az ausztriai császár megszegvén a bekességet, melyet velem kötött, s nem gondolván azon nagylelkűséggel, melyet már három ízben, névszerint pedig az 1805-dik esztendőbeli haboru végevel iranta mutattam; megtámadta hadi nepemet. Visszavertem én az igazságtalan megtámadót: az isten, ki a győzedelmeket adja és a haladatlanokat s hitszegőket megbünteti, szerencsésekké tette fegyvereimet; elfoglaltam Ausztria fővárosát, és már a ti háttáraitokon állok diadalmas seregeimmel. Az ausztriai császár nem pedig a magyar király üzent nékem hadat. Hazai constitutiótok szerint nem is cselekedhette volna ő ezt a ti megegyezések nélkül. Országotoknak mindég csak a haza oltalmára intézett egész systemája és azok a rendeletek, a melyeket ehhez képest az utolsó országgyűlésen tettetek, elegendő s nyilván kimutatják, hogy ti a bekességnek fentartását kívántatok.

Magyarok! Eljött az a szempillantás, melyben visszanyerhetitek régi függetlenségeteket. Fogadjátok el a békességet, melyet ajánlok: maradjon fen hazatoknak constitutiója, akár azon állapotjában, a mint eddig vala, akár pedig azon változtatásokkal, a melyeket abban ti magatok teljes tetszések s kényetek szerint, az időknek mostani környüállásaihoz képest jónak és saját polgártársaitok hasznára nevezé talán szükségeseknek itelni fogtok. Semmit sem kívánok én titöletek: egyedül csak azt akarom látni, hogy szabad és valósággal független nemzette legyetek. Az Ausztriával való egyesíttetés volt a ti szerencsétlenségteknek főbb oka; Ausztriaért folyt a ti véretek messze országokban, és legbecsesb javaitok szüntelenül annak örökös tartományai miatt voltak felaldozva. A ti országotok tette az ausztriai birodalomnak legszébb részét; és mégis úgy néztek hazatokat, mint valamely meghódolatott tartományt, olyan indulatok s mellekes tekintetek által igazgattatván mind-éddig, melyek tizeatok idegen természetűek voltak. Vagynak még tinektek neuzeti tulajdon erkölcséitek; vagyon nemzeti nyelvetek; és dicső eredeteknek régiségével méltán dicsekedhettek. Szereztek most vissza nemzeti leteleleteket; legyetek újra a kik valaha voltatok! Valasszatok királyt magatoknak; olyan királyt a ki ti erettetek országoton, a ki hazatoknak kebelében ti közöttetek lakjék, és a kit a ti polgártársaitok s katonáitok végyenek körül!

Testvérek! Szent István első apostoli királyunk szabad országot alapított, mely a nemes magyar Korvin Mátyás király alatt a legvirágzóbbá emelkedett; mert uralkodása alatt a magyar birta magát Bécsset Ausztria fővárosát is, s Magyarország tisztelt volt egész Europa előtt; s mivé lön Korvin Mátyás óta? kiteve viszontagságok áradatának, főkép az osz-

Magyarok! Ez az, a mit Europa töletek vár, mely most reátok néz; ezt kívánom töletek én is: allandó, bizonyos bekességet, kereskedésbeli szabad közösülest velem, és tökéletes függetlenséget s bátorságot. Ily jutalom vár titeket, ha dicsó eleitekhez és önnönmagatokhoz méltok akartok lenni.

Nem fogjátok ti ezen jó szándékból eredő és a ti saiat javatokat tárgyazó ajánlásimat megvetni; nem fogjátok tovább haszontalanul ontani véretek oty gyenge fejedelmekért, kiket szüntelenül megvesztegetett miniszterek igazgattak, oty miniszterek, kiket Anglia Európának ezen közellensége, pénzzel fizetett, s e szerint a maga gazdagságát az egyedül való kereskedésre és a mi viszálkodásainkra építette.

Gyülekeztetek azért öszve Rákos mezejére, régi őseitek szokása szerint; tartsatok ott igaz nemzeti gyülest! és adjátok tudtomra végzéseiteket.

NAPOLEON.

A császár parancsolatjára:
Neuchateli herceg major-general
SÁNDOR.

A franciák előbb Décsi Sámuel a „Magyar Kurir“ szerkesztője, s mivel ez vonakodott, Márton József magyar nyelvtenár által akarták lefordíttatni Napoleon proclamatióját; de Márton is megtagadta szolgálatát s Bacsányi Jánoshoz, ki ekkoron udvari fogalmazó vala, utasítá őket. Maret státustitkár Bacsányi egykori kufsteini rabtarsa ekkor nevére megemlekezven, őt tüstént magához hívatta s megbizta, hogy császárja proclamatiójának magyar szavakat adna. Bacsányi kezét nyújtott. A francia felszólítás azonban a magyar jellem ismerete nélkül szerkesztve, nem ugy hangzott, hogy magyar szívhez szólhasson, s azért Bacsányi nem fordítója, hanem szerzője lön e nevezetes proclamatiónak. Ez által Bacsányi állása Bécsben tarthatlanna lett s midőn octóber 14-én a béke megkötöttek, Bacsányi a francia sereg őtalma alatt eltűnt s ez óta Parisban, francia kegypenzen éidegelt, mig 1814-ben az oda bevonuló ausztriai seregnél magát önkényt bejelentven, fogolylya lett, s először Bécsben, azutan Brünnben elzárattott, egy vagy két évvel utóbb azonban Linzbe internaltatott, hol csekély élelénpenzen egész halálaig, mely őt 1845-ben mint 80 éves aggastyánt vitte el, rendőri felügyelet alatt sanyaruhan tengett. (*Toldy Fer. A magyar költészet kézikönyve. I. 598. l. és Toldy Fer. Irodalmi beszédei, kiadta Bajza 1847. 297, 298. l.*)

trák királyok alatt,¹⁾ míg végre a választási királyságból örökségivé vált, s hazánk, őseink politikai egyenetlenkedése miatt szolgálja lőn azon tartománynak, melyet előbb fegyverjoggal birt. Ezen szolgaság századok óta felette súlyosan nehezedett nemzetünkre, mert az ausztriai ház önkényes uralkodása, melylyel Magyarországon élt, legszebb országunkat nem mint függetlent, hanem mint fegyverrel meghó-

¹⁾ Tudjuk, hogy az ausztriai kormány két első százada minő nyomort hozott az orszagra, tudjuk mikép egyenesen az osztrak politikanak róható fel, hogy a török magát Magyarországon megfészkelhette. Magyarország különállása korszakában 90 évig állott ellent a roppant török erőnek s képes volt egymaga megvédeni az ellen egész Nyugat-Európát. A másfél százados török uralom — ha ugyan a 150 évig szakadatlanul tartó harc és háboru annak mondható — már azon korszakra esik, midőn Magyarország az ausztriai német tartományokkal egy uralkodóházban egyesülve vala, midőn már e szövetségés folytan a hadviselés fölötti intézkedést a bécsi haditanács ragadta magához, midőn a legnevezetesebb várak védelme az ország törvényei sérelmével, külföldiekre bízott, kik azokat egymásután adogattak az ellenség kezébe. Még a mohácsi ütközet után is Szolimán az ország egy részének pusztításával megelégedvén, Magyarország határain belül csak egy falut sem tartott meg; de már I. Ferdinánd halálakor több mint az ország fele, Rudolf alatt majdnem 2000 mértföld, s II. Mátyás trónraléptekor az ország két harmadánál jóval nagyobb rész török uralom alá került, az eszelytelen kormánypolitika, a császári zsoldosok ügyetlensége, gyávasága, arulása miatt. „Mert forgasuk fel a historiákat — írja Zrínyi Miklós — megtaláljuk, hogy jóllehet magyar is sok helyen botlott a vitezsegen, és sokszor rozslu cselekedett, mindazonáltal a derekas veszedelmek az idegenektől estek; holott avagy nem érzettek ugy nyavalyánkat, avagy a kénytelenség nem öröktette őket a szerencsétetésre, mint a magyart. Mert a kinek nem borja, nem nyalja, és a magyar nemzet a Magyarországgal egyenlő természetet visel; valaki idegen jó belé, avagy nem tud, avagy nincs szerencséje az operáláshoz. Menjünk példákra; és bár csak Mátyás király halála után való historiát ruminaljunk, meglátjuk, hogy Felsi Lénárd, Rogendorff, Joachim brandeburgi herceg operatiói, kik talán másutt vitéz generalisok voltak, országunkban haszontalanul multak el; meglátjuk, a sok varak és erősegek megadásában az idegeneket vetkeseknek lenni. Mert Budat megtartja vala Nádasdi Tamás szultán Szulimán ellen, ha az idegenek nem kényszerítik vala a feladásra, kik miatt csaknem maga is rozslu jára; meglátjuk ama vitézlő urat Losoncit Tömösvárral együtt veszni az idegenek miatt. Idegen volt Aldana, ki Lippát, idegen volt Liscanus és Salamanca, kik Esztergomot gyalázatosan feladták. Idegenek miatt vitéz Nyári Pálnak is Egret meg kelle adni, Tata idegenek miatt veszett, Papa idegen nép miatt, s vele együtt törökké

ditott tartományt tekintette; bizonyítják ezt az országgyűlési irományok, mert a számos országgyűléseken a karok és rendek törvényes kívánatai nem teljesítettek, az alkotott törvények nagyobb részben végrehajthatlanul maradtak, s maig is végrehajthatlanok, úgy, hogy országgyűlést tartani már-már feleslegesnek is látszik, hol az érzelmeket szabadon

lón. Kosztanicát Horvátországban Kranic veszté el, Erdődöt, Gyórt, Klisszát, Kanizsát idegenek árulták el. Tekintsük meg, Kocimer expedíciójában mint jára. Tekintsük Basta, Schwendi Lázár, Belgiojosa, Kolaldo, Bukoy, Roszburm, Montenegró, Ekenperger, Hardek hadakozását: bizonyára semmi jónkra nem voltak. Tekintsük Erasmus Tajfi harcát, ki nemcsak szerencsétlenül, de az egész keresztény nemzetnek oly gyalázatjára volt, hogy soha cleget rajta nem bánkódhatunk, holott azt írja Istvánfi, egy messzely vajon vagy mézen árultanak egy nemet a törökök. Nézze meg Jóviust, a ki Istvánfinak nem hiszen. De nem látunk viszont ennyi sok dicsőséges operatiókat, vagy szállott várnak megsegítést, vagy a török földén vitéz progressusokat, és a melyek voltak is talan néha, egy aprilis szeléhez hasonlók voltak azok a segítések, melyek oly nagy dicsekedéssel hazánkba jöttek nyáron, aratás után őszszel jól megrabolván országunkat, visszamentek, s magunkat magunknak hagytak.“ (*Zerinvári gróf Zrínyi Miklós özves munkái. Kazincy Gabor es Toldy Ferenc által. 373, 374. szept.*

S nem elég, hogy e nyomorult had az ország nagy részét török uralom alá juttatta, országgyűlési irományaink telvek fektelen kicsapongásai elleni panaszokkal. „Nemcsak törökök és tatarok dulakodnak a hazában — írjak Magyarország rendei 1602-ben Rudolfhoz, — hanem ezeknél még inkább a keresztény segédhadak, kik kenyők kedvők szerint pusztíthatnak, gyujtogathatnak fenytetlenül A későn kezdett s eredménytelenül végzett hadjarat után az idegen zsoldosok kisebb része hizlalva tér meg hazájába; a jóval nagyobb rész, ellenére az ország törvényeinek, az országban telet Városokat, falvakat, telkeket, házakat foglalnak el szemtelenségben, elosztják maguk között, mint sajátukat, zsellereik, rabszolgáik gyanant nézve a tulajdonosokat Ferjeiktől elragadtatnak a nők, anyjaiktól a nyolc, kilenc éves leánykák, az atyai házból a szemérmes szüzek, és hurcoltatnak a gyalázat, a bűn odvaiba, honnan megbecstelenítve kerülnek vissza szülőikhez, férjeikhez.“ (*Katona XXVIII. k. 91. l. Szalaynál IV. 424. l.*) De még Eszterhazy Miklós nador is kénytelen kifakadni e fektelen hadak kicsapongásai s gyavasága ellen, irván Leopoldhoz: „Valóban azt mondhatom, hogy a pogány törökök száz évi dulása úgy el nem pusztította hazánkat, mint a felségedtől általomra beküldött segéderegek, melyek már het esztendeje, hogy Buda körül feküsznek, a nélkül, hogy e helyet, mely vár nevet is alig érdemel, megvehettek volna.“ (*Lünig, Publicorum negotiorum Sylloge. Frankfurt es Lipce 1694. Athenaeum 1841. I. 22. l.*)

nyilvánítani annyi, mint felségsértés bűnébe esni, ¹⁾ a törvény foganatosítását sürgetni, s a végett a törvényhatóságokkal levelezni annyi, mint lázadást támasztani. Elhnyomatik a nemzet szava, s a magyar szabadsággal együtt száműzetik minden igazság. Ezen ígát lerázni többen igyekeztek őseink közül, hogy egyebeket elhallgassunk — de megújulnak a sebek, ha szabadságunk előharcosait a hóhérek alatt dicson elvérzett testvéreinket, Zrínyit, Frangepánt, Nádasdyt említjük.

Rendszere maradt az ausztriai háznak, Magyarországot mint provinciát tekinteni, s a szabadságnak csak némi árnyát hagyni meg számunkra, melytől bennünket meg nem foszthatott. Minket nem csak a kereskedés szabad gyakorlatában közös részesülésből zárt ki, de a közhatalokat is a haza fiainak kizárásával nagy részben idegeneknek adományozta. Mind a lovas, mind a gyalog magyar ezredek idegen s a magyar nyelvet nem ismerő tisztekkel töltenek

¹⁾ Midőn az 1807-ki országgyűlésen a rendkívüli segély megajánlása forgott vala szőnyegen, kérdés támadt: vajjon meg lehet-e egyeztetni az 1791-ki 19-ik törvénycikkkel, hogy egyesek az országos ajánlaton felül is nyujtsanak segélyt a kormánynak? A rendek táblája tagadólag dönté el a kérdést, törvénybe ütközönek bélyegezven az ilyfele külön segélyezést. A főrendek többségének azonban ebben is ellenkező levén véleménye, Vay Miklós, a főrendi ellenzék egyik tagja, hevesen kikelt a felső tabla e véleménye ellen. A törvénynek ily értelmezése, ugymond egyebek közt, kaput nyitna arra, hogy hivatalok, méltóságok s más kedvezmények penzen vásároltassanak a financiaiban megszorult udvartól; s megélhetnök azt is, hogy egyik másik gazdag ember, minden érdem és képesség nélkül is birtokába jusson az ország első méltóságainak. A főherceg nador nem gátolá ugyan beszéde folytatásában, de annak végével azonnal keményen megrovta a szónokot, kinek nyilatkozatát igazságtalannak, s mind a tabla mind a kormány méltóságát sértőnek bélyegzé. A kormány azonban nem elégedett meg az egyszerű gáncscsal s Vayt tábornoki rangjának elvesztésével bünteté. Ugyanezen országgyűlés folyama alatt idéztetett Nagy Pál is Bécsbe „ad audiendum verbum regium“ azon nagy hatásu beszedeért, melyben egyebek közt a birodalomnak franciaországgali viszonyairól s a béke fentartásának szükségéről szolott. (*Kisfaludy Sándor Kossuthhoz. Ellenőr, 1847, 333. l. Horváth Mihály VI. 249, 250. l. Csengeri, Magyar szónokok és statusférfiak könyve. Pest 1851, 8. l.*)

be, ¹⁾ várainkat hasonlóul idegen parancsnokok kormányozzák, a főhadikormány hivatalai ismeretlen egyéneknek adományoztatnak, a bécsi főhadikormány igazgatja az összes magyar katonai ügyet s innen van, hogy oly kevés magyar hadvezért számlálhatunk, mert hazánk fiait az ausztriaiak irigysége a katonai tisztségek magasabb fokozataiból kizárta. Önmagatokat is figyeltetnek az osztrák hadseregben legközelebb tervezett előléptetések. Jóllehet Magyarország a hozzá kapcsolt részekkel legnagyobb s legerősebb részét képezi az ausztriai monarchiának, kerlek, hány a haza és király iránt legjobban érdemesült magyar, erdélyi, vagy horvát léptettett elő ezen háboru alkalmával tábornok-, altábornagy- és tábornagygyá? Könnyen megszámlálhatjuk. Ausztria mindenkor az utolsó helyre sorozá hazánk fiait, s különösen igyekezett azokat a főbb katonai méltóságokból kizárni, és soha kormánya alatt nemzetünkre, mely különösen hadi erényeiről ismeretes egész Europa előtt, ²⁾ méltányos figyelemmel nem

¹⁾ Sőt a mi több még a nemesi felkelő sereghez is, a helyett, hogy mint kell vala, s mint az elebbi felkeleseknél történt, a császári seregben szolgált magyarok küldettek volna le kerületi vezérekké és főtábornokari tisztekké, a főhaditanács általában nemeteket rendelt, úgy hogy az egy Mecséryt és Lipszkyt kivéve, egy sem tudott közülök magyarul. E német főtisztek azután az insurrectió kormányának nyelvét nemetté változtatták, s általában kiálhatatlanul viseltek magukat a magyarok irányában; az insurrectiót toroktátva gunyolták, gyalázták, „Lumpenadel“ s más csufnevekkel illeltek. Még szeremesebb volt az, hogy a honvédelmi törvényeket a főhaditanács önkényes rendeletei által annyira megsértette, hogy szinte csodalni lehet miképen általános elkeseredés nem tamadt a felkelt seregben. Így például, hogy többet ne említsek, az 1800-ki insurrectió, mely az ország szélein a határon allva mint csak maga hazáját védelmezni köteles, a Lajtán több parancsolatra sem akarván általmenni, a vele kevert hadi ágyukat szegeztetett neki s több lövés után végre kénytelen volt magát Ausztria védelmére hasznaltatni. És a nemzet ezt elnezte! (*Kisfaludy Sándor Kossuthhoz. Ellenőr* 324. 331. s köv. l.)

²⁾ De még az „*Öst. milit. Zeitschrift*“ is és épen a francia ütközetek részletes leírásánál kifogyhatatlan a magyar ezredek magasztalásában. Bevallja, hogy a nagyszerű marengói ütközet elvesztésének főoka az volt, hogy két magyar huszárezred, melyben reményet helyezé a fővezér s hadsereg, tavol vesztgelve kénytelenítetttek az ütközet lefolyását elvárni; hogy a col-

volt. Megmutatta ezt az uralkodó ház e mostani — s bárcsak utolsó — háborújában s ily roppant veszedelmében. S mit ígérhetünk magunknak Ausztriától béke idején? A hadi kormányzat, hadi biztosságok, hadi pénztárak, hadügyészségeknél sat. az alsóbb katonai tisztségekből kizárva vagyunk; a fényesebb külföldi követségektől, s hasonló magasabb, diszesebb állomásoktól, minőkkel független országok bírnak, megfosztatunk; a bécsi kamara által igazgatott s idegen egyénekkal elárasztott bányászatunk mintha elavult joga volna az országnak, s innen van, hogy mi, kik gazdag arany- és ezüst-bányákban bővelkedünk, ércpénzben szűkölködünk, s a legnyomortabb állapotra sülvesztve, termékeny országunkban gyászolni kénytelenítettünk sorsunkat. Ki ejtett rajtunk ennyi s ily nagy sebeket. Testvérek, nemde Ausztria? Igen. Sérmeinket már 1790 óta minden országgyűlésen elő akarók terjeszteni, de az ausztriai udvar magánérdeke különféle költött ürügyek alatt ez óráig el tudta azok tárgyalását

dierói ütközetben, mely az ausztriai hadsereg legfényesebb tettei közé sorozható, a magyar gránátosoknak sikerült a döntő percben kicsikarni a győzelmi babért az ellenségtől s azt az osztrak hadsereg homlokára tűzni; hogy az auszterlitzi ütközet alkalmával az összes francia hadsereg egész sulyát két székely gyalogezred állotta ki, s bár kétharmada elhullott, rendületlenül megtartotta állását, míg a megkésétt orosz hadosztály rendeltetése helyére érkezhetett; hogy az asperni ütközetnél a francia hadsereg kulcsát, az eszlingeni erős állást Benyovszky magyar (erdélyi) ezrede foglalta el; hogy Murat nagy és szép sereget nagyjából magyar ezredekkel álló hadsereg tette semmivé; s midőn a francia katonai folyóirat a 32-ik francia gyalogezred ritka vitéz tetteit dicsőítene, az osztrak katonai folyóirat annak ellenében minden ausztriai ezredek közül egy magyar t. i. a 8-ik számú huszárezredet emeli ki, s mint jövődő hadvezérek magiskoláját tünteti fel. Ezen ezred tisztjei közül később 12 nyerte meg a Maria Terezia keresztjét, mi pedig csak felette kitünő katonai vitézségért adatik meg. S említsük-e a Bianchi divisio hősi önfeláldozását, mely három évi hadjárat alatt az időnkénti kiegészítések mellett többet vesztett eredeti létszámánál. Ezen divisio 1812-ben 14 törzs 316 főtisztel, 10288 altiszt és közlegényvel lépett sikra s három évi hadjárat alatt vesztett 12 törzs, 299 főtisztet s 10557 altiszt és közlegényt.

odázni, ¹⁾ s nincs is remény, hogy azok valaha orvosoltas-
sanak.

Testvérek! Az ausztriai udvar azon a ponton áll, hogy minden örökös tartományait elveszítse; misem történik isteni elővégzet nélkül. — Minden ausztriai fejedelem, Magyarorszá-
g királyává koronáztatván, esküvel erősítette, mikép alkotmányunkat sértetlenül fentartandja, s megtartotta-e mind-
nyája közt csak egy is királyi esküjét? Nem! Hamis esküvő, szőszegő fejedelmeknek a nemzet sem tartozik hűséggel; isteni felségsértés büne hamisan esküdni; méltatlan a fejedelem országára ki ily bűnben lélekzik; s egész Europa előtt nyilvános az osztrák fejedelmek hűtlensége Magyarorszá-
g irányában, mely Ausztriát mostoha anyának ismerte. Ime itt van a nagy Napoleon, békét és országunk független-
séget ajánlva, második atyja és visszaállítója a magyar szabadságnak, Mátyás korát iparkodván visszavarázsolni Ma-
gyarországra. Menjetelek elébe testvérek a nagy fejedelem-
nek, ki atyai indulattal fogadand benneteket, hozzátok őt országunkba, ki bennünket mint gyermekeit fegyvereivel védelmezend minden méltatlankodások ellen; zárjátok be füleiteket az osztrák fejedelmek hamis sugdosásai elől, s e házat — mely anyyi kitünő nemes magyart számüzött honából, csak saját hasznát vadászta, nemzetünk disze s dicsőségeért felette parányit tett, s a magyar alkotmány felforgatására, melynek sértetlenül fentartását királyi eskü-
vel ígerte, kabinetjében az osztrák miniszterek által titkos

¹⁾ Ezért monda az 1802-ki országgyűlés egyik szónoka: „Világos, hogy a király minket csak akkor hí egybe, mikor emberre és pénzre van szüksége. Ne mondja hat, hogy hazánk javáról gondoskodik! csak akkor emlékezik meg rólunk, midőn segédforrasai kimerítvék, mivel tudja, hogy több becsület-
érzettel birunk, semhogy elszenvednök a magyar király méltóságának meg-
aláztatását. De mindig aldozandunk-e ezen önző és haladatlan kormány kedvéért oly háborukra, melyeket nem helyeslünk és melyek az általunk nem helyeselt politika fentartására irányozvak?”

terveket koholni engedett,¹⁾ s mely csak színleg jó indulatu a magyarokhoz, — zárjátok ki örökre országunkból. Sok és valóban igen fontos ok van, mely a magyar nemzetet felkelésre hívja, de melyeket, mert rövidek akarunk lenni, itt elő nem sorolhatunk, azonban minden, hazája dolgaiban jártas magyar előtt tudva vannak. Ébredjetek fel végre testvérek az álomból, melybe benneteket az ausztriai ház ringatott! itt az idő, hogy szemeitek világosságot s ne sötétséget lássanak. Az ausztriai házat fenyegető

¹⁾ Mindenesetre érdekelni fogja az olvasót, egy ily államtanácskozmány rövid ismertetése.

A tanácskozmány, melynek itt némi részleteit közöljük, II. Ferdinand uralkodása alatt a Bethlenféle mozgalnak korában tartatott Becsben a végett, hogy mikép lehetne ő felsége minden tartományaiban a békét helyreallítani, s Magyarországot s Erdélyt teljesen leigázni.

Ezen tanácskozmányban maga II. Ferdinand elnökölt s részt vőnek az apostoli nuncius, Spanyolország és Florenc követei, Morvaország helytartója, Dietrichstein Ferenc bíbornok, Wallenstein Albrecht főhadvezér s barátai Eggenberg és Harrach és több meghívott főhivatalnokok.

„Ezen ország leigázása — jegyzék meg többen a tanácskozmány tagjai közül — nem épen oly könnyű, mint némelyek képzelik. A magyar egyike a világ legvitézesebb népeinek, — könnyű fegyverben, kisebb csatákban pedig páratlan. Sajnos, hogy már több ízben arra kényszerítettet, hogy magát a török karjai közé vesse, s a keresztyenség örök ellenségetől varja nemzeti ősi alkotmányának visszaállítását. S nem is vétettek a magyarok oly rettenetesen, hiszen csupán régi jogaikat, szabadságaikat, intézményeiket követelik.“

„A magyarok oly nép, — monda más, fájdaloni, hogy becsületes nevét nem tudjuk — mely alkotmányos jogai, szabadságai mellett vallásosan lelkesült; minden eddigi magyarországi lazadásoknak kutfeje egyedül és csupán velük született szabadságuk és függetlenségük megsértéséből eredett; ha nekik régi jogaikat és szabadságaikat, miket egykor szakadatlanul élveztek, visszaadnák, és őket azoknak élvezetében védelmeznék, akkor a legkönnyebb dolog lenne a magyarokat az osztrakhaz iránti hűségben és engedelmisségben minden nehézség nélkül megtartani.“

Máskep nyilatkozott a spanyol követ.

„Minden bölcsesség abban rejlik, — ugymond — hogy a törököt minden áron megvegyük s Bethlentől és a magyaroktól elidegenítsük. A magyarokat — szakadatlanul ingerelni kell. Mellőzhetlen továbbá a törököt rajuk gyanakodóvá tenni, Ausztriával pedig hacsak lehet örök békere birni. Legjobb előkép a spanyol királyság, mikép lehetséges soknemű korlátozások mellett, határtalan és önkenyes uralomra emelkedni. Külföldi kor-

veszélyek alkalmával hazánk volt ezen fejedelmek asyluma, valamint most ujabban is az, s a mint boldogabb idő virad rájok, alig méltattatunk Bécsben arra, hogy királyunkhoz közelithessünk. Sir most Ferenc király a királynéval, sir a nádor főherceg a primás főherceggel, sir az ausztriai hercegek többi serege, könyeik- s bőséges ígéreteikkel segélyt kérvén töledek; nagylelkű nemzetnek neveznek benneteket, kegyelmeket osztogatnak számotokra, s egész hazátokat felfegyverzik sirásuk s könyörgéseikkel, felfegyverzik atyátok a nagy Napoleon ellen, jötevőtök, védőtök ellen, ki semmit

mányzókat kell ezen barbaroknak adni, kik önmagok szabjanak törvényeket az országnak, kik ezerfele uton módon gyötörjék, nyomják a magyarokat. Ha azután ők nyomatásuk felett ő felségénél panaszt teendének, utasítsa el őket a felség, azon megjegyzéssel, hogy ő felsége a helytartónak ilyes nyomasairól mitsem tud, s neki ezen események rendkívül kellenetlennék. Ily módon aztan ezen bestiák, kik nem igen látnak messzebb orrukna, a császárt legkevesebé sem fogják kárhóztatni, s minden gyűlölet helytartójára fog háramolni. A helytartók azonban dacára minden panasznak, háborgásnak egy hajszálnyira se távozzanak a nagy celtől. Mindent kövessenek el, hogy a magyarokat a legcselszövényesebb mesterkedésekkel mintegy örvöngökké tegyék, az elégedetleneket minden kigondolható büntetésekkel fenytsek; általában igyekezzenek az országot hallatlan módon elkészeríteni. Így aztán a szabadságára büszke s ily igazhoz nem szokott, s a ketségbeesésig zaklatott magyar nemzet végre kénytelen leszen a szigorú kormányzó ellen fellázadni sőt még külségélyhez is folyamodni, akkor azután tervünk pompasan sikerülend. Ez fogja az óhajtott ürügyet szolgáltatni, hogy a helytartók minden jog es ítélet nélkül a legembertelenebb büntetéseket s kinszereket alkalmazzák a felségsértők ellen. Ekkor mindenek előtt a legnagyobbak, legjobbak fejéit kell leütnetni, kik a korlátlan uralomnak eddigelé utjában állottak, es aztán kiirtani a magyart a legkisebbtől a legnagyobbig. Csak ekkep biztosíthatjátok es erősíthetitek meg örökre uratoknak békejét, csak így lesztek képesek az osztrák dynastia már-már hanyatló fényet es mulni kezdő dicsőséget ragyogó fénybe ismét visszaallítani. Ha ezen a monarchiai elvre nézve egyedül üdvös, s a béke istenének kedves terv keresztülvitelére a ti Magyarhonban levő hadseregetek elegeges nem lenne, vagy nem boldogulna, az esetben az én uram kiralyom az ígért negyvenezer katonán fölül még szívesen fog más tiz—húszezeret is küldeni.“

Ezen véleményt a tanácskozmány többi tagjai is elfogadták, s az ez értelemben hozott határozatot a császár is legkegyelmesebben jóváhagyni méltóztatott. (*Hormayr: Anemonen aus d. Tagebuche e. alten Pilgermannes* I. 116. *Pesti Hirlap* 1848. 1088. l. a *Pressburger Zeitung* utan.)

nem kíván mást, mint titeket függetlennek látni, mint titeket ismét szabadokká s boldogokká és valódi magyarokká tenni, ki titeket fegyvereivel védeni, s nektek függetlenül királyt választhatni szabadságot adni kész, önkényt ajánlva mind ezt, idézett kegyes proclamatiójában. Tegyetek le a fegyvert, melyet az ausztriai ház hamis vádjai folytán védőtök ellen fogtatok; ezen nagy fejedelem s hadvezér mind eddig győzhetetlen volt, fegyvereitek annak oly fényes győzelmeit s dicsőségét sohasem fogják elhomályosítani; mert mit érnek ész- és erőre nézve ellenében a gyenge ausztriai hadvezérek, többször ismételt példája áll előttetek. E nap, ily időpont sohasem virad rátok, mert tudjátok meg s legyetek meggyőződve, ha a nagy Napoleont mint jötevőtöket, védőtöket fogadni elmulasztjátok, kénytelen leend ellenséges módon támadni meg országunkat, melyet fegyverrel hódítván meg, fegyverjoggal birand. Fogadjátok el tehát kezeiből a békét, melyet ajánl, s országunk teljes függetlenségét; így fog felvirágozni általunk választandó saját királya alatt hazánk s így szerzendő vissza nemzetünk Europa országai között hajdani fényét. Irtam kedves hazám iránti buzgalomból, kertemben 1809. maj. 19.

DE BALLAGI GÉZA.

1870

Ára 25 krajczár.

